

DAGENS FRÅGOR

Den 6 juli 1946.

Turkiets ekonomiska renässans. Om det praktiskt taget inte existerade någon industri i sultanidens Turkiet — med undantag av gruvinindustrien — så hade däremot småhantverket nått en avsevärd utveckling, vilket framgick av den ej obetydliga exporten av diverse lyxartiklar, bl. a. exklusiva mattor och sidentyger. Denna för stora delar av den turkiska befolkningen gynnsamma utveckling stoppades emellertid för femtio år sedan av en brutal konkurrens från de europeiska industrierna, särskilt de tyska och österrikiska, som började fabricera och på den turkiska marknaden till dumpingpriser försälja de varor, på vilka de turkiska hantverkarna hade tillverkningsmonopol, och som de alltsedan historiens gryning avyttrat i Europa. Enär det turkiska hantverket saknade en modern organisation — det var baserat på ett mer än tusenårigt skråväsende, genomskimrat av Orientens romantik — utträngdes snart hantverkarnas alster av de europeiska massfabrikaten, fantasilösa och kvalitativt undermåliga. Härigenom uppstod stor arbetslöshet och misär. Ett exempel. Tillverkningen av den turkiska huvudbonaden, den röda fezen, som varit en av hantverkets största inkomstkällor, måste nedläggas, sedan Österrike börjat fabricera denna massartikel och sälja den till ett pris, som låg vida under den turkiska marknaden.

Till följd av den europeiska konkurrensen var Sultan-Turkiets handelsbalans ständigt passiv. Den dåvarande regimen gjorde ingenting för att förbättra den ekonomiska situationen. Försökte en affärsman starta en industri efter europeiskt mönster, blev hans projekt omintetgjort av utländska finanskoncerner, som med alla till buds stående medel hindrade uppkomsten av en modern turkisk industri. Dessutom motarbetades företagarna av sultanregimens korrumpierade byråkrati. Visserligen fanns det en ganska betydande malm- och kolproduktion, men gruvföretagen administrerades av europeiska syndikat, som inkasserade hela vinsten. Kolproduktionen varierade under åren 1908—13 mellan 490,000 och 827,000 ton, och värdet av malmbrytningen (till större delen krommalm) uppgick 1913 till 1,67 milj. guldpond.

Även jordbruket, det gamla liksom det nya Turkiets huvudnäring, låg i lägervall på grund av böndernas indolens och sultankamarillans byråkratism, manövrerande med en armé av föråldrade paragrafer.

Sedan Mustafa Kemal den 29 oktober 1923 konstituerat republiken Turkiet, reformerade han allt från grunden, särskilt näringslivet. Som den praktiske man han var, började han med skattesystemet. I motsats till marxismens propagandister insåg han, att skattesystemet

skall anpassa sig efter näringslivet och inte tvärtom. Det system, han införde, och som ännu är gällande, baserar sig i övervägande grad på indirekt beskattning. Under sultantiden voro endast 40 proc. av skatterna indirekta; nu 75 proc. Därjämte gjorde han rent hus med det byråkratiska pappersväldet. Inom 24 timmar avskaffade han alla dessa för näringslivet och det enskilda initiativet så hinderliga kommittéer och kommissioner.

Skattereformen, som möjliggjorde Turkiets ekonomiska renässans samt en ökad industriell och kommersiell aktivitet, förbättrade avsevärt det statsfinansiella läget, under sultantiden alltid kritiskt och tidvis katastrofalt. Med undantag av budgetåren 1931—32 och 1933—34, då den ekonomiska världskrisen särskilt hårt drabbade Turkiets industri och jordbruk, överstego inkomsterna utgifterna under perioden 1926—34, och ehuru även 1935 blev ett svart år, var statsbudgeten inte deficitär. Under åren närmast före krigsutbrottet var överskottet cirka 20 milj. turkiska pund per år.

I samband med skattesystemets reformering realiserades det nya Turkiets näringspolitiska program. Under sultantiden var den turkiska marknaden en föga betydande del av världsmarknaden. Turkiets stora naturrikedomar blevo inte effektivt utnyttjade till *landets* gagn, och den turkiska nationalekonomiens fundament, åkerbruket samt bomulls-, frukt- och tobaksodlingen, höll på att bryta samman. Lantbrukets renässans blev därför en av den republikanska regeringens förnämsta uppgifter, detta så mycket mer som inte mindre än 65 proc. av landets befolkning (cirka 19 milj. invånare) äro sysselsatta med åkerbruk och dess binärningar. Flera agrarreformer genomfördes under 1930-talet, men med hänsyn till de höga krav, som regeringen ställer på jordbruket, är reformarbetet ännu inte slutfört. Ett maximum av nyskapande åtgärder har vidtagits på ett minimum av tid. Höga spannmålstullar ha avsevärt reducerat importen av brödsäd. De förbättrade kommunikationerna och materielens modernisering under svensk medverkan (Nydqvist & Holm) ha i hög grad underlättat avsättningen inom landet. Mönstergårdar äro anlagda i Anatoliens främsta jordbruksdistrikt, där moderna lantbruksredskap användas, av vilka Turkiet har stort behov särskilt traktorer och tröskverk — att observera för den svenska tillverkningen av jordbruksredskap. Vid lantbrukshögskolan i Ankara, före krigsutbrottet förtyskad, men nu alltigenom turkisk och baserad på amerikanska samt i fråga om växtförädling på svenska metoder (Svalöv), utbildas jordbruksingenjörer och agronomer. Dessutom ha lantbruksskolor etablerats i Smyrna, Adana, Istanbul och andra mera betydande städer, där bönderna gratis få undervisning i modern jordbruksdrift och boskapsskötsel. En praktiskt upplagd lantbrukspropaganda har också organiserats, som även tar sikte på bomulls- och tobaksodlingens rationalisering. Spannmålsprisens stabilisering har genomförts tack vare den republikanska regeringens praktiska och snabbt realiserade initiativ. Nyodlingar om cirka 400,000 hektar påbörjades för några år sedan, och under kriget har arealen ytterligare ökats. Vin- och fruktodlingen, som i det gamla Turkiet bedrevs efter mycket primi-

tiva metoder, är moderniserad, och för första gången i Turkiets historia dricker befolkningen inhemskt te, som kanske blir en betydande exportvara. Efter tillkomsten av det modernt utrustade veterinärinstitutet i Ankara har boskapsbeståndets standard avsevärt höjts, och åtgärder ha vidtagits för en ökning av den animaliska exporten.

Turkiets skogar, som uppta en areal av cirka 8,400,000 hektar, voro under den gamla regimen totalt vanskötta och gävo ett mycket litet ekonomiskt utbyte. Trots det stora skogsbeståndet importerade sultanidens Turkiet årligen cirka 150,000 m³ virke från Sverige och Finland, för att inte nämna den betydande importen från Rumänien. Nu har importen av trävaror och pappersmassa i hög grad reducerats. Den turkiska skogsskötseln och de på den baserade industrierna ha organiserats och moderniserats, med Sverige, Finland, Kanada och Sovjetryssland som förebilder. Turkiets trävaru- och cellulosaindustri tillgodoser numera större delen av det inhemska behovet. Lådvirke för fikon- och russinemballage, som under sultaniden var en av Turkiets största importartiklar, särskilt från Sverige, tillverkas nu i sådan omfattning, att det även exporteras. De turkiska skogsindustrierna säges vara väl rustade för efterkrigskampanjen på världsmarknaden.

Som förut påpekats, har jämte skattesystemets reformering kommunikationsväsendets utbyggande och modernisering i väsentlig grad bidragit till det turkiska näringslivets uppsving och marknadens växande aktivitet. Det järnvägsnät på 4,177 km, som anlagts under perioden 1866—1923, var till större delen förlagt till det asiatiska Turkiets västra distrikt. De mellersta och östra provinserna saknade moderna kommunikationer. Där stod tiden stilla — till stor fögnad för romantiska Europaturister à la Pierre Loti, men till näringslivets fördärv. De järnvägar, som existerade, då den nya regimen började, voro med tvenne undantag i ett bedrövligt skick, likaså den rullande materielen. Det ena undantaget var den under åren kring sekelskiftet av tyskarna byggda Bagdadbanan, vilken London fruktade skulle reducera den engelska exporten på Främre Orienten. Banbygget nådde emellertid aldrig Bagdad, men den sträcka, som fullbordades, blev av en viss betydelse för det gamla Turkiets metropol Konstantinopel (Istanbul). Det andra undantaget var den »pilgrimsjärnväg» mellan Damaskus och Medina-Mekka, som sultanen Abdul Hamid lät bygga. På en relativt kort tid lyckades den republikanska regeringen att ej blott restaurera de gamla järnvägarna och befria dem från utländskt kapital, utan även utvidga järnvägsnätet samt renovera lok- och vagnparken, och det var då, som den ovannämnda svenska firman Nydqvist & Holm ytterligare befäste sitt internationella anseende. I medio av 1930-talet var järnvägsnätet mer än 7,400 km, en siffra som något ökats under åren närmast före och efter krigsutbrottet. Det är endast turkiskt kapital i järnvägarna, inga utländska koncessioner ha beviljats.

Även landsvägsnätet, i det gamla Turkiet synnerligen glest och ytterst primitivt, har utbyggts.

Det är dock främst tack vare den republikanska regeringens sjöfartspolitik, som Turkiet kunnat göra sin entré på världsmarknaden.

Det nya Turkiets största rederifirma är Séyri-Sefaine, som har en modern flotta på cirka 190,800 ton. Rederirörelsen är, liksom andra branscher av näringslivet, alltigenom turkisk, skapad på en fenomenalt kort tid, endast tio år. Också varvsindustrien, i det gamla Turkiet så gott som obefintlig, är betydande. På grund av skeppsbyggeriets uppsving, särskilt under krigsåren, har den turkiska exportindustrien stora möjligheter att kunna göra sig gällande i efterkrigsårens handelsbatalj.

Vid tiden för republikens tillkomst voro cirka 90 proc. av kol- och malmgruvorna i utländsk ägo, och även andra naturtillgångar exploaterades av europeiska bolag. Men redan i slutet av 1920-talet var det uteslutande turkiskt kapital i gruvföretagen, vars produktionskapacitet successivt ökats tack vare en genomgripande teknisk och administrativ reorganisation.

Resultatet av den republikanska regeringens aktivitet visade sig också i krommalm-, bly- och kopparsproduktionens avsevärda ökning samt i textil-, socker-, cement- och läderindustriernas glänsande uppsving. Vad textilier, socker, cement och läder beträffar, är Turkiet numera så gott som självförsörjande. Före 1923 måste betydande kvantiteter av dessa produkter importeras.

Maskinindustrien och den elektriska industrien äro däremot ännu i begynnelsestadiet, men starten anses lovande. Inom dessa branscher torde det bli efterfrågan på svenska tillverkningar, som i Turkiet ha ett stadgat anseende.

I samma snabba tempo som industrien utvecklade sig handeln under 1930-talet. Då sultanerna regerade, var handeln praktiskt taget utarrenderad till europeiska affärskoncerner. Arrendet var en av sultanens privatinkomster. Den turkiska handeln har reorganiserats efter europeiskt mönster; förebilderna voro England, Sverige och Tyskland. Organisationen är up to date. Men hur perfekt en handelsorganisation än är, blir den dock till föga nytta för ett lands export och import, om den inte dirigeras av män, som våga ta initiativ till exportens gagn och därmed även till importens. En sådan anda av affärsmässig aktivitet präglade från början den turkiska handelsorganisationen, och därför uppnåddes på en förvånansvärt kort tid mycket goda resultat. Från och med 1930 har handelsbalansen varit till Turkiets favör.

Klart är, att denna imponerande industriella och kommersiella evolution ej skulle varit möjlig, därest inte det gamla systemet avlösts av en politik, som satte sitt mål i det praktiska. Denna politik fullföljes av efterkrigstidens demokratiska rörelse i Turkiet, riktad mot Moskvadiktaturens politiska och socialekonomiska propaganda i Levanten och Främre Orienten.

Den franska bankreformen. Under debatten angående socialiseringen av det franska bank- och kreditväsendet lancerades tvenne system: det engelska och det ryska. Det engelska av Labour Party utarbetade systemet betecknades av sina förespråkare inom det franska regeringspartiet som »på en gång praktiskt och smidigt». Visserligen

sorterar Bank of England under ett kontrollerande statsorgan, men banken har realiter ungefär samma kompetens som förut, utökad med en viss kontroll över användningen av de icke socialiserade bankernas fonder och kreditens distribuering i enlighet med statens direktiv. Det ryska systemet, som förorsakats av kommunisterna och vänster-socialisterna, innebär som bekant bankväsendets integrala socialisering, utformad i sovjetdekretet av den 20 december 1917 och 26 januari 1918. Den ryska statsbanken är ett regeringsorgan. De handels-, jordbruks- och industribanker, som under mellankrigstiden etablerades i Sovjetunionen äro i själva verket den ryska statsbankens filialer.

Resultatet av den franska parlamentsdebatten blev en bankreform, som är en syntes av det engelska och ryska systemet. Enligt denna reform (lagen av den 2 december 1945) är socialiseringen »tills vidare» endast partiell, omfattande Banque de France och några andra storbanker, t. ex. Société Générale, Crédit Lyonnais, Crédit Industriel et Commercial, Crédit Commercial de France. Övriga banker och finansinstitut (den »fria zonen») äro emellertid underkastade en permanent kontroll.

Denna kontroll utövas av le *Consul National du Crédit* (CNC), som även dirigerar de socialiserade bankerna. CNC, vars president är finansministern, sekunderad av en vice president (Banque de France's generaldirektör), består av 38 ledamöter, av vilka 10, utsedda av Ministeriet för handel och socialekonomi, representera de stora kooperativa organisationerna. Fackföreningarna, de statliga administrativa organen, de officiella och halvofficiella finansinstitutet samt den privata finansens ha vardera 7 delegater. Ledamöterna äro fördelade på 7 sektioner (1 för utrikes- och 4 för inrikesaffärer). Varje sektion väljer en president. Sektionspresidenterna bilda en »inre kommité», som sköter de löpande ärendena.

De direktiv, som CNC utfärdar, är Banque de France förpliktad att verkställa. Denna bank, i lagen även kallad la Banque Centrale, skall handha sedelemissionen inom Kontinental-Frankrike (för bankerna i kolonierna och protektoraten planeras en specialförordning). I fråga om penningpolitiken och kreditgivningen har Banque de France ingen initiativrätt; en sådan rätt tillkommer endast ministären i samverkan med regeringspartierna och CNC. Det blir alltså praktiskt taget de för tillfället maktägande partierna, som dirigera penningpolitiken och CNC. Banque de France skall även i enlighet med CNC:s anvisningar kontrollera ej blott de socialiserade utan också de icke förstatligade bankernas och finansinstitutets aktivitet på penningmarknaden. Kontrollen utövas av en av Banque de France tillsatt kommission. Även i den äro fackföreningarna representerade. CNC har befogenhet att genom Banque de France ge samtliga franska banker och bankfirmor detaljerade instruktioner och att avkräva dem informationer av vad slag det vara må. Den »fria bankzonen» är sålunda en fiktion. Genom Banque de France övervakar CNC jämväl de många jordbrukskassorna, som under den fria företagsamhetens regim betytt så mycket för det franska lantbrukets tekniska och ekonomiska uppsving. Men

fackföreningskassorna, som även driva bankrörelse, äro naturligtvis inte underkastade någon som helst statskontroll. De äro tabu.

Banque de France's funktion är alltså snävt begränsad. Banken har hädanefter ingen möjlighet att korrigera en av partipolitiska intriger determinerad penningpolitik. Att Banque de France under tredje republiken intog en självständig ställning gentemot regering och parlament, var bevisligen ofta till gagn för Frankrikes finanser och utlandskredit. Banque de France kunde då bromsa i utförsbacken. Nu är finansexpertisen inom banken maktlös. Banken har blivit, vad den herostratiskt ryktbara »folkfronten» 1936—1937 under Léon Blums egid ville göra den till — en politisk juntas verkställande organ. I bankens direktion (12 ledamöter) sitta flera fackföreningsdelegater. Då fackföreningarna även äro starkt representerade i de förstatligade finansinstitut, vilkas direktörer ha säte och stämma i Banque de France's presidium, är arbetarorganisationernas dominance säkerställd.

Den franska bankreformen har mer än en inkörsport till det ryska systemet. En av portarna är CNC:s befogenhet att inskränka de icke socialiserade bankernas verksamhetsrayon, så att för att citera L'Humanité (Kommunisternas huvudorgan), privatbankernas utveckling inte skadar de förstatligade bankerna och hela socialiseringssystemet. Det röda blocket vill även på detta område av det ekonomiska samhällslivet succesivt strypa den fria företagsamheten och det enskilda initiativet. Man vill så småningom mota alla franska banker in i socialiseringsfällan.

De flesta affärsbankerna, bl. a. Banque de Paris et des Pays-Bas och Banque de l'Union Parisienne, voro till en början placerade i den »fria zonen», enär dessa bankers internationella relationer med rätta ansågs ha en så stor betydelse, att affärsbankernas socialisering skulle skada Frankrikes ekonomiska förbindelser med utlandet. Detta gäller särskilt i fråga om exempelvis Société Générale och Crédit Lyonnais, men på CGT:s (CGT är Frankrikes LO) och kommunistiska exekutivkommitténs order blevo dessa banker icke förty socialiserade redan i december 1945. Det krävde den röda falangen, som nonchalerade bankexpertisens kritik. Denna kritik lyckades dock rädda åtskilliga andra affärsbanker. Men det var endast en galgenfrist. Det röda blocket måste för att vinna valbataljen den 5 maj — folkomröstningen — (den blev och ett klart fiasko för arbetarpartierna) utvidga socialiseringsrayongen, och så dekretades, att även Banque de Paris et des Pays-Bas och Banque de l'Union Parisienne samt några andra affärsbanker skulle förstatligas. Kommunisterna och deras vasaller inom socialistpartiet hade låtit anställa en enquête beträffande affärsbankerna, och de som gjorde enquêten fingo följande direktiv: det måste bevisas, att affärsbankernas socialisering inte skadar Frankrikes ekonomi och dess bankförbindelser med utlandet. Uppdraget utfördes enligt det röda blockets direktiv. Men vilken bevisning! Påståenden äro inga bevis. Expertisens väl dokumenterade kritik ignorerades. Arbetarpartierna hade uppnått, vad de ville i att ytterligare minska risken för en för de socialiserade bankerna besvärande konkurrens från de ledande affärsbankerna.

Bland de franska banker, som ännu äro kvar i den s. k. fria zonen, märkas Crédit Foncier, Caisse des Dépôts et Consignations och Crédit National samt ett antal mindre betydande finansinstitut, men, som ovan framhållits, även dessa äro infamt påpassade av socialiseringskommissionerna och deras verkställande organ, Banque de France, varför de praktiskt taget kunna anses vara socialiserade. Blir det i Frankrike (och även i vissa andra länder) inte snart en samling kring en politik, som dirigeras av arbetarblockets farligaste och mäktigaste motståndare, det sunda förnuftet, torde det franska bank- och kreditväsendets totala socialisering enligt det ryska systemet blott vara en tidsfråga.

En reform kan anses vara motiverad, om den är nödvändig. Men det är icke den franska bankreformen. Bevisen för påståendets riktighet äro legio. Ett av de mest lysande bladen i Frankrikes ekonomiska historia är de franska bankernas, särskilt Banque de France's och de stora affärsbankernas, utveckling under den fria företagsamhetens regim. Det har även den utländska bankexpertisen betygat. I likhet med den franska storindustrin, som nu successivt socialiseras, och försäkringsrörelsen (partiellt förstatligad) har det franska bankväsendet i hög grad stärkt Frankrikes prestige i utlandet (inte minst Crédit Lyonnais och Société Générale), och det har gjort det franska näringslivet ovärderliga tjänster, därför att det kunde verka i en stimulerande atmosfär av *frihet* och självansvar.

Det internationella affärslivet, inte minst det amerikanska, beklagar, att även det franska bankväsendet blivit ett offer för den värsta av krigets ekonomiska följsjukdomar, socialiseringsepidemien, och det är därför, säger Paris' ledande finanstidning L'Economie, som den till USA utsände Léon Blum ännu icke lyckats erhålla det lån på minst 8 à 9 miljarder dollar, som Frankrike oundgängligen behöver. Resultatet av hans mission är hittills endast ett halvt löfte om en bråkdel av den erforderliga dollarkrediten samt en leverans av 80 à 90 Liberty-ångare, som av fackmän ej anses vara fullt sjödugliga. M. Blums braskande telegram om en »stor succès» ha dementerats av såväl Wall Street som Washington. Det är ett bevisligen överlägset banksystem, som nu remplacerats av en milt talat äventyrlig regim. Den franska bonde- och medelklassen, nationens kärna, har redan börjat reagera, ej blott politiskt (folkomröstning den 5 maj) utan också ekonomiskt, i det att många lantmän och småborgare, för att nu inte nämna »la haute finance», ta ut sina tillgodohavanden i de franska bankerna, för att placera dem i utländska, särskilt amerikanska banker, som ha filialer i Paris och landsorten. Förtroendet, bankväsendets grundval, sviktar.

Den »integrala socialiseringen» är arbetarkoalitionens mål. Men Frankrikes nej till Moskva den 5 maj blir kanske ouvertyren till en integral revision av kommunisternas och socialisternas socialekonomiska politik. En sådan revision är förutsättningen för Frankrikes ekonomiska renässans. Socialdemokraterna tyckas redan ha hemsökts av fruktan för att samarbetet med kommunisterna kan stå inte blott partiet utan även Frankrike dyrt.

Den österri- kiska idyllen. Så kan man väl beteckna detta förtjusande tillstånd i ett land, som förklarats tillhöra de befriade och inte de besegrade nationerna. Man kan verkligen säga att Österrike befriats från alla sina sorger. Det behöver inte längre ängslas för sitt oberoende, ty detta garanteras ju av en kvarts miljon allierade soldater. Lika litet behöver det bekymra sig om att dessa vänliga beskyddare skulle lida nöd. Landet har det stora privilegiet att få ställa bostäder till dessa beskyddares disposition, och detta är för visso synnerligen angenämt för en befolkning, som själv har ett sådant överflöd på våningar. Engelsmännen och amerikanarna tyckas underskatta Österrikes offervillighet. Av någon oförklarlig anledning uppehålla de nämligen sina trupper själva. Ryssland, däremot, vet hur saken ligger till och bjuder Österrike det efterlängtade tillfället att visa sig generöst. Ingalunda behöver Österrike heller fundera på kostnaderna för denna ockupation, ty dessa ha fastställts till den runda summan av 35 % av landets budget. Sålunda kunna österrikarna själva minska kostnaderna precis som de önska. De behöva bara ge ut så litet som möjligt för kulturella ändamål eller för återuppbyggnadsarbetet för att kostnaderna skall gå ner. Dessutom har ju den österrikiska statsbanken, som alla andra statsbanker inflationen som en bekväm utväg; och detta medel har som bekant alltid och allestädes visat de mest praktfulla resultat.

Men nog av detta sorgliga skämt. Ämnet är verkligen för allvarligt och dystert för att ge möjlighet till en humoristisk framställning. Österrike ligger i Mellaneuropas hjärta, och därför måste anarkiska eller kaotiska tillstånd i detta land automatiskt verka hämmande på kringliggande länders utveckling. Aldrig kan full fred härska i Donaubäckenet, om man inte kan ge också Österrikes invånare möjligheter till utveckling inom den av naturen begränsade ramen. Från detta tillstånd äro vi emellertid ännu mycket fjärran. De rapporter, som från helt objektiva källor nå oss, borde verka som en alarmsignal. Också från Österrike gäller ju slutligen Churchills ord, att det är den främmande skattebetalaren som får stå för de utgifter som användas för Rysslands ändamål. Iakttagare ha skildrat hur de industriella maskinerna av Österrikes största företag bortfördes i synnerligen bristfällig förpackning. Dessa maskiner förkroppsliga i denna tid oersättliga värden och förlusten uppskattas till omkring en miljard guldshilling, för att inte tala om att bortförandet naturligtvis uppställde väsentliga hinder för en snabb återhämtning. Inte nog därmed: genast från början uttömdes det nya Österrikes egentliga kornkammare, Niederösterreich, av hundratusentals soldater, som också fordrade foder för sina hästar. Alla dittills rätt betydande livsmedelsreserver beslagtogs. Efter många böner och framställningar lyckades det Österrike att få en del av förråden tillbaka i form av den s. k. Stalingåvan, vilket föranledde speciellt kommunisterna till livliga demonstrationer av uppskattning och djup tacksamhet.

Allt detta vore inte så allvarligt, om framtiden lovade säkerhet och långsam men stadig förbättring. Men hur kan man tala om säkerhet i Österrike? Österrike har ett fritt valt parlament och en demokratisk

regering som erkänts av stormakterna. Men detta parlament och denna regering har i realiteten ingen suveränitet, eftersom då åtminstone tills nyligen ingen lag gäller utan att ha godkänts av kontrollkommissionen, där ofta oenighet fördröjer eller hindrar beslut. Denna kontrollkommission har insatt underkommissioner, som handha alla möjliga angelägenheter t. ex. finansväsendet, valutafrågor etc. Överallt göra sig individuella åsikter gällande. Värdefull tid går åt för att övertyga de motsträviga och mjuka upp hårda motsättningar.

Den största faran hotar Österrike i den absoluta osäkerheten för de flesta och viktigaste av landets företag och naturtillgångar. Här utlägges Potsdambeslutet på det mest fantastiska sätt. Nazisterna hade lyckats genom mycket brutala medel att skaffa sig omkring 70 % majoritet inom dessa företag. Nu gör Ryssland — återopande Potsdambeslutet — anspråk på alla dessa företag som krigsbyte. Detta skulle vara en expropriation av jätteformat och skulle gå ut över praktiskt taget Österrikes alla finansiella och industriella tillgångar. Naturligtvis protesterade den österrikiska regeringen mot sådana försök. Redan nu stå de österrikiska oljefyndigheterna i Zistersdorf helt under rysk kontroll. En önskvärd komensation mellan denna olja och de tjeckiska kolen har sålunda ej kunnat åstadkommas. Problemet blir ännu mera svårlöst emedan oljefyndigheterna i Österrike uppskattas till inte mindre än 16 milj. ton. Samma problem uppstå vid utnyttjandet av en annan av landets viktigaste kraftkällor, jordgasen. Vad Donautrafiken beträffar har Bevin själv i underhuset klarlagt situationen. Inte heller i detta avseende har Österrike självbestämmanderätt.

Naturligtvis kulminera alla dessa svårigheter i en stor valutakris. Den österrikiska regeringen måste yttra allvarliga betänkligheter, när sovjetmyndigheterna genast efter ockupationen lanserade det paradoxala slagordet: fri livsmedelshandel, ingen ransonering! Man fruktade att om man, så att säga, skulle öppna alla ventiler, en oerhörd prisstegring med påföljande inflation inte skulle kunna undvikas här lika litet som i Ungern och Grekland. Regeringen försökte att rädda åtminstone det nominella penningvärdet genom att — häri enig med de engelsk-amerikanska åsikterna — upprätthålla ransoneringen. Alla sedlar indrogs — liksom i Finland nyligen — för att man skulle kunna få en överblick över de cirkulerande medlen. Det visade sig att sedelmängden sedan krigets början hade blivit omkring sju gånger större. Genom ett löne- och prisstopp lyckades det att hejda den plötsliga floden av fordringar och önsknningar, vilkas uppfyllande skulle ha skapat kaos. Men dessa säkerligen välmentade och nödvändiga ingrepp räckta inte för att rädda situationen.

Ty Österrike är ett land som är i största beroende av utbyteshandel med andra länder. Hur skall man kunna fastställa priset på en importerad vara, om man inte tar hänsyn till det reella valutavärdet, som hittills genom avstängningen inte kommit till synes? Den ovillkorliga följderna av en omvärdering skulle bli en sådan prisstegring att den skulle spränga hela penningssystemet. Redan nu är shillingens interna värde i största fara. Det är otänkbart att effektivt hindra

smyghandeln och svarta börsen, om regeringen inte vet från den ena dagen till den andra, hur mycket — eller rättare sagt: hur litet — den kan bjuda den svältande befolkningen. Redan nu är varje landskap tvunget att nästan helt oberoende av centralregeringen sluta sina egna handelsavtal, och ingen företagare kan få arbetare, om han inte på samma gång kan garantera dem de viktigaste livsmedlen. För att bara med ett exempel belysa hur illa sakerna stå till: efter stora ansträngningar lyckades den österrikiska regeringen att höja den dagliga mjölktransporten till Wien till 80,000 liter. Den normala tillgången som täcker konsumtionen är emellertid 600,000 liter. Sålunda får huvudstadens innevånare bara en åttandedel av sitt verkliga behov. Som alltid i hungerstider äro försörjningsmöjligheterna större på landet eller i närheten av landet. För unga, energiska människor är det lättare att klara sig någonstans än för svaga gamlingar eller sjuka. Hjälpkaktionerna underlätta de svåra förhållandena naturligtvis i hög grad. Det har också lyckats att byta några hundratusen ton magnesit, en av de viktigaste och värdefullaste produkterna, mot svenska varor.

Men på det hela taget föreligger tvivelsutan en stor fara att större delar av befolkningen andligen och kroppsligen förslappas genom den kontinuerliga undernäringen och inte längre blir i stånd till att utveckla den behövliga arbetsviljan. Skulle det verkligen vara Österrikes öde att för tredje gången bryta samman under sina olyckors last? Ännu är det ryska vetot ett hinder för att börja de österrikiska fredsförhandlingarna efter Byrnes' förslag. Men länge kan detta ovissa tillstånd inte upprätthållas, som innebär en öppen fara för hela Centraleuropa och därmed hela världen.

Ernst Benedikt.

En varning. Finansministerns och det socialdemokratiska partiets lönepolitiska strävanden gå som bekant ut på att »klämma ihop» den statliga skalan. Blir effekten vid lönepolitiken inte tillräckligt stor, kompletteras denna politik med en beskattning, vars utjämnings- och nivelleringsmål så långt ifrån fördolts att det tvärtom ideligen rättfärdigats. Den solidariska lönepolitiken från statstjänstemannaorganisationernas sida på sistone har emellertid något motverkat hopklämningen; i den nu framlagda löne regleringsplan, varom 1945 års lönekommitté och statstjänstemännens förhandlare enat sig, ha sålunda även de högre befattningshavarna fått något med av den 100-miljonerskaka, som skall delas. Men de ha inte fått procentuellt lika mycket som lägre grupper eller blivit fullt kompenserade för levnadskostnadernas stegring. Med visshet kommer löneuppgörelsen att godtas av regeringen, som hela tiden följt och vid behov ingripit i förhandlingarna. Utöver uppgörelsen i denna del är det politiskt inte tänkbart att komma vid detta tillfälle.

Det ligger i öppen dag att denna löne- och skattepolitiska utjämnning kan bli vådlig för rekryteringen till statstjänst och särskilt då chefsbefattningar. Visserligen är det inte möjligt att för dessa införa

löner, som kunna konkurrera med den enskilda företagsamhetens; innehav av statstjänst måste värderas efter något annorlunda principer än enskild anställning. Men så långt borde statsmakterna kunna gå, att de åtminstone inte ytterligare faktiskt försämra statstjänstens konkurrenskraft. Redan kunna vissa tecken på flykt från statstjänsten skönjas, givetvis begränsade till de områden där yrket medger övergång till enskild tjänst. Några kammarrättsråd ha förmåtts lämna sina befattningar; skatteexperter ha ju blivit det modernaste frälset. Tekniker i försvaret och civilförsvaret ha säkerligen gett sig över, inte bara därför att försvarets framtida öde är höljt i dunkel. Landshövding Lundh har inträtt i bankväsendet; det finns egentligen inte mer än ett prejudikat från senare tid (Sahlins) att en konungens befallningshavande vid så unga år övergivit sin höga ställning i staten. Nu tyckas samma symptom yppas även i högsta domstolen. För ett par år sedan lämnade justitierådet Rudolf Eklund domstolen för att bli chef för en av landets största försäkringsinrättningar. Nyligen avgick även justitierådet Vult von Steyern för att ställa sin kapacitet till en banks förfogande. Bägge räknades till högsta domstolens allra främste. Man torde få gå ända tillbaka till justitierådet Hellners avgång för att erhålla ett precedensfall. Säkerligen kunna framstående justitieråd nu påräkna vida större inkomster som juridiskt sakkunniga åt näringslivet än om de stanna i domstolen, där lönen är förhållandevis blygsam. Förr i tiden skulle dessa avskedstaganden ha väckt den största oro och uppmärksamhet. Om tendensen skulle breda ut sig, vore det betänkligt för vår högsta judiciella instans, vars fullgoda rekryterande redan ibland erbjudit svårigheter. Statsmakterna böra i tid ta varning av dessa fall. Finansiellt betyder det ytterligt litet, om chefslönerna något förbättras. Vad som hindrar är inte ekonomiska betänkligheter utan en nivelleringspolitik, som är totalt missriktad därför att den går ut över verkliga samhällsintressen.

Två parti- Andra kammaren har i år haft att studera två av oppositionens ledare, bondeförbundets gamle »chef» — för att tala på lantmannapartiets språk — hr Axel Pehrsson-Bramstorp och folkpartiets ledare hr Ohlin. Bägge studierna ha erbjudit något nytt. Hr Ohlin gjorde i år sin första lagtima från oppositionsbänken; i fjol var han handelsminister, och den på gamla dar nästan ohörbare andre vice talmannen hr Carlström fick då i kammaren föra partiets talan. Hr Bramstorp har i nio långa år varit »borta» från kammaren som jordbruksminister — för övrigt den längsta årssviten för någon jordbruksminister hittills. Partiets talesman har under samma tid varit hr Svensson i Grönvik, som nu fått träda något tillbaka men under hr Bramstorps sjukdom i år vikarierade, med sedvanligt gott och piggt humör ehuru som vanligt hellre sysslande med omstridda detaljer än med de stora perspektiven.

Hr Bramstorp har tagit en oppositionsledares uppgift kallt, lugnt och flegmatiskt. Han har yttrat sig i större sammanhang blott ett

par gånger, i remissdebatten och när det gällde folkpensionsreformen. För det senare ämnet borde han ha varit speciellt skickad, eftersom han var ordförande i 1935 års pensionsutskott. Men han föredrog nu att mindre tala om folkpensionerna än om omsättningsskattens slopande; att strängt hålla sig till ämnet har ju aldrig varit hans force. Inte ens i FN-debatten gjorde han något inlägg i motsats till de övriga partiordförandena. Även när jordbruksstödet ventilerades saknas hans stämman; ett inlägg borde just då ha legat nära till hands för den, som nyligen varit jordbruksminister och samtidigt väntade på att bli Lantbruksförbundets ordförande. Naturligtvis kan sjukvinstelsen och därav nedsatta krafter förklara en del av återhållsamheten. Än troligare fattas honom numera den ungdomligt friska aptiten på politik och politisk idédebatt — så realistisk som hans politiska konst från början varit har han dock aldrig lyst med någon idélidelse, även om han nog haft klarare politiska mål i sikte än hans oklara deklamationer givit vid handen. Det vill synas, som om hr Bramstorp givit de sina de mest fria tyglar i år; sannolikt har han varken animerat dem till partistrategiska exkurser eller avhållit dem därifrån. I själva verket tycks hr Bramstorp inte ha trivts nämnvärt med att behöva ha återgått till ställningen som ledare utanför konseljen. Säkerligen känner han i högre grad än någon annan ledamot av samlingsregeringen samhörighet med sina kvarvarande forna kolleger. Nio års dagligt umgänge går inte spårlöst förbi. Det är känt, att hr Bramstorp i fjol somras i det längsta spjånade emot samlingsregeringens upplösning. Sannolikt bottnade denna motvilja mot att avgå mindre i personliga intressen än i en principiell uppfattning av regeringsproblemet. Mer än någon annan var det han, som förmådde bondeförbundet 1933 att liera sig med socialdemokraterna och hösten 1936 att etablera direkt regeringssamverkan. Ivrigare än statsministern torde han vara en anhängare av reguljärt samarbete mellan »arbetare och bönder». Mycket tyder på att han i år avsiktligt dämpat ner sina oppositionsinlägg eller helt inhiberat dem för att hålla vägen till ny samverkan så fri och öppen som möjligt. Borgerligheten som politiskt begrepp har i honom en sval och ganska indolent likgiltig stödjare. Mot denna bakgrund ter sig hr Bramstorps passivitet begripligare.

Efter ett rakt motsatt mönster har professor Ohlin tagit på parti-
ledaruppgiften. Han har gått med hela sin vitala personlighet upp i den nya och stora rollen. I dessa de ständiga ekonomiska debatternas tid har en nationalekonom som han haft legio av tillfällen att uppträda och utmynta sin fäkkunskap. Och han har gjort det con amore. Han har blivit kammarens flitigaste debattör. Han har tagit nästan alla frågor om hand, utom de jordbrukspolitiska, som hr Svensson i Ljungskile säkerligen inte godvilligt skulle ha släppt ifrån sig, och den kampanj mot samlingsregeringens utrikespolitik, som hr Ståhl rustat sig för och som hr Ohlin tyckts föga intresserad av. Som folkpartiets ende ordinarie ledamot i andra kammaren i statsutskottet har han dessutom haft hela raden av statsutskottsfrågor att yttra sig i. Faktiskt har det inte blivit mycket över för partiets meniga i

kammaren att säga; och om de yttrat sig, ha de sällan fått bli partiets huvudtalare och alltså inte kunnat påräkna större uppmärksamhet. Ingen kan bestrida hr Ohlins kunnighet, vaksamhet och debattörs-kärpa. Men det har inte gått att ta miste på att hans många inlägg i längden ej kunnat tilldra sig på långt när samma intresse som då han under höstriksdagen med premiärens tjusning hade sin stora uppgörelse i socialiseringsfrågan med stats- och finansministrarna. Flera partiledare än hr Ohlin ha fått göra den erfarenheten att tala bara är silver. Faktum är i allt fall, att det över sin individualism och frihet förut så stoltserande folkpartiet nu framträder som mera ledaredirigerat än andra partier. Men det är just mot tvångsdirigering, som hr Ohlin eljest alltid drar i härad, i vilken gestalt den än hotar.

Det neutrala Schweiz till FN? Till Förenta Nationernas organisation äro f. n. som bekant endast de stater anslutna, vilka deltagit i kriget mot Tyskland och dess bundsförvanter. Det är inalles 51 nationer, som vid krigsslutet (den 8 maj 1945 i Europa och den 2 september samma år i Asien) hade fullgoda folkrättsliga skäl att räkna sig till segermakterna. Medlemskapet står emellertid enligt FN-stadgans art. 4 även öppet för »alla andra fredsälskande stater, vilka åtaga sig de förpliktelser, som denna stadga ålägger, och enligt organisationens uppfattning kunna och vilja uppfylla dessa förpliktelser». Frågan vilka stater som skola anses vara fredsälskande avgöres i varje enskilt fall av generalförsamlingen med två tredjedelars majoritet efter säkerhetsrådets tillstyrkande. För ett sådant beslut erfordras enligt art. 27 bland säkerhetsrådets elva röster minst sju rösters majoritet samt enhällighet bland de fem huvudmakterna. Det sista kravet är i praktiken det viktigaste. Enligt Potsdamkonferensens kommuniké av den 2 augusti 1945 förefaller det emellertid såsom sannolikt, att alla stormakterna skulle kunna enas om att upptaga en del under kriget neutrala stater i FN. Därmed hade liksom i Sverige även i *Schweiz* diskussionen väckts, om man skulle ställa en formell inträdesansökan.

Denna fråga har för det neutrala Schweiz delvis samma aspekter som för Sverige. Emellertid är den där mycket svårare att besvara, då *neutraliteten* för Edsförbundet haft och fortfarande har en annan rättslig och politisk betydelse. Wienkongressen hade erkänt Schweiz' ständiga neutralitet såsom »motsvarande hela Europas verkliga intressen» och tjänande den allmänna freden. Förbundsorfattningen av år 1848 hade sedan också statsrättsligt fastslagit denna neutralitet. En sådan rättsstatus har länge gällt såsom villkor för landets inre sammanhållning och betraktas än i dag såsom villkoret för dess yttre oberoende. Visserligen finnas avvikande uppfattningar, men dessa stamma från förhållandevis endast små minoriteter. Att neutraliteten helt och hållet tillhör en övervunnen tid har egentligen påståtts blott i den kommunistiska pressen. Att tiden nu skulle vara mogen för en

Dagens frågor

övergång från neutralitetspolitik till solidaritetspolitik är en formel, som framförts också från annat håll, men den har oss veterligen ej närmare utförts. I landets allmänna opinion omfattar en stor majoritet, som når från de katolsk-konservativa till socialdemokraterna, en annan konception. Denna söker *förena* samarbetet med FN och neutraliteten.

Schweiziska regeringen har gjort en rad ansträngningar för att utforma en sådan politik. Genèveprofessorn William Rappard har flera gånger sänts till London för att genom personliga kontakter inhämta upplysningar om de allierades åsikter. En stor utredningskommitté har tillsatts och den har lämnat sex olika rapporter om ett eventuellt medlemskaps villkor och följder. Hos Politiska departementet (Schweiz' UD) har en speciell rådgivande kommission samman kallats. Denna kommission rekommenderade redan i november 1945 enhälligt att Schweiz varken skulle stanna utanför eller utan villkor ansluta sig till FN. »Inträde under bevarande av den hundraåriga neutraliteten» lydte kommissionens råd, vars genomförande överläts åt förbundsrådet, d. v. s. regeringen. Utrikesminister Petitpierre fastslog nyligen i två stora tal, det ena inför nationalrådet (andra kammaren), det andra inför sitt partis, de frisinnades, kongress, att förbundsrådet ännu icke tagit definitiv ställning till frågan. Samtidigt kunde han emellertid peka på en rad steg, som Schweiz under tiden redan vidtagit för att positivt reglera sitt samarbete med FN. Han gjorde också ganska konkreta antydningar om hur man i Bern tänkt sig en framtida lösning.

Att godkänna och understödja FN:s principiella målsättningar gör givetvis inga som helst svårigheter för Schweiz' politik. Utrikesministern och även andra representativa talare ha i vackra och kraftfulla ord givit uttryck åt en sådan positiv inställning. »FN är i dag enda chansen att förverkliga en freds- och säkerhetsordning. Någon annan finnes ej ... Stormakternas vetorätt gör visserligen den proklamerade likheten mellan alla medlemmar illusorisk, men trots alla ofullkomligheter och luckor i den nya stadgan erbjuder denna f. n. enda möjligheten att organisera världen efter antagbara principer», förklarade Petitpierre den 2 april 1946. En annan talare, nationalrådet Boerlin från Basel, gjorde vid samma tillfälle ett sakligt påpekande, som vid upprepade tillfällen också gjorts i den svenska diskussionen. Han underströk nämligen, att begränsningen av de enskilda staternas suveränitet enligt FN-stadgan träffar både medlemmar och icke-medlemmar. I praktiken samarbetar Schweiz redan nu med den av FN skapade UNRRA samt med internationella Arbetskonferensen och Organisationen för Uppfostran och Vetenskap, vilka sistnämnda likaledes höra under FN. För några månader sedan tog Schweiz även mått och steg för att ansluta sig till den genom FN-stadgan fastställda Internationella Domstolen. Till denna må som bekant även stater, som ej tillhör FN, ansluta sig. Ett av de viktigaste hinder, som rest sig för Schweiz' upptagande i FN, har också övervunnits, sedan under mars 1946 de diplomatiska förbindelserna mellan Bern och Moskva efter en paus av tjuguåtta år nu återupptagits.

Men alla dessa närmanden lösa icke det principiella problemet, hur medlemskapet i FN skall kunna förenas med neutraliteten.

Frågan har ju också sysselsatt de svenska folkrättslärde, och i den kommentar till FN-stadgan, som svenska UD utarbetat under biträde av tillkallade sakkunniga, dryftas olika möjligheter till fortsatt neutralitet vid internationella konflikter för en medlem av FN. I kap. 7, betarbetat av prof. Nils Herlitz, heter det bl. a.: »Vilken reell innebörd skyldigheten till inbördes bistånd än får, synes den under alla förhållanden medföra att, om en tvångsaktion utvecklas till ett krig, en medlem av Förenta Nationerna, även om den icke i någon mån deltar i aktionen, icke kan i allo åberopa de rättigheter och skyldigheter, som enligt gällande folkrätt tillkomma en neutral stat.» Just detta synes emellertid vara, vad Schweiz vill förbehålla sig. De schweiziska politikerna äro på det klara med att de därmed göra anspråk på ett helt enastående privilegium. De vilja kompensera denna undantagsrätt genom att även övertaga undantagsskyldigheter. Förbundsrådet Petitpierre yttrade i sitt ovancerade tal bl. a.: »Det har yrkats på att den verksamhet som vi hittills frivilligt bedrivit på det humanitära området samt i det internationella samarbetets tjänst skulle göras till föremål för bestämt preciserade plikter, vilka skulle träda i stället för de skyldigheter, som vår internationella ställning förbjuder oss att acceptera. Sådana yrkanden förtjäna en uppmärksam granskning, som förbundsrådet gärna kommer att taga hand om.»

Den enda internationella instans, som hittills offentligen visat förståelse för dylika tankegångar, är Interparlamentariska Unionen, vars inflytande dock ej bör överskattas. Annars har önskan att upprätthålla neutraliteten kritiserats bl. a. i ett tal av f. d. franska utrikesministern Paul-Boncour vid det forna Folkförbundets likvidering i Genève. Detta ställningstagande väckte i den schweiziska pressen en viss besvikelse, då man just från franskt håll väntat sig mera förståelse. Föremål för livliga gissningar är f. n. Sovjetunionens inställning till de schweiziska önskemålen, varom hittills dock ingenting säkert är bekant. Man påminner i detta sammanhang om att det på Wienkongressen varit tsar Alexander I som avgjorde att den schweiziska neutraliteten erkändes, och anknyter vissa förhoppningar till påstådda ryska önskemål att återförlägga FN:s central till Genève. Under alla omständigheter räknar den schweiziska regeringen med stora svårigheter vid hävdandet av sin ståndpunkt. Att det även vid en gynnsam utveckling kommer att tarvas åtskillig tid förefaller emellertid för politikerna i Bern icke såsom endast varande till nackdel. Ty en inblandning i de frågor, som stå främst på FN:s dagordning, är för den neutrala schweizaren mindre önskvärd. Petitpierre yttrade härom: »Schweiz, som icke deltagit i kriget, kan ej medverka vid fredsfördragens utformande, d. v. s. vid krigets politiska likvidering. Det kan heller icke blanda sig i de problem, som f. n. skilja stormakterna. Allt vi kan göra, är att ge uttryck åt ett glödande hopp att de existerande problemen skola regleras i en anda av moderation och rättvisa, i aktning för den nationella egenarten.» Därmed antydes redan en linje för en neutral hållning inom FN vid de rådande motsättning-

Dagens frågor

arna mellan stormakterna. Denna linje avviker knappast från den hållning, som även det officiella Sverige söker intaga. Så länge dock problemet att förena neutralitet med medlemskap i FN är olöst, förblir den schweiziska utrikespolitikens maxim enligt regeringens förklaring, »att samarbeta såvitt möjligt med alla de stater, som följa fredliga mål, inom ramen för FN eller utanför denna ram».

Immanuel Birnbaum.